

Jari Okkonen

**Suomussalmen Ämmänsaaren TB:n ranta.
Tutkimuskertomus kesällä 1999 suoritetuista
arkeologisista kaivauksista (STB-99)**

OULUN YLIOPISTO
Arkeologian laboratorio
2000

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
TUTKIMUSALUEET	1
ALUE 2	1
ALUE 3	2
JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	3
ARKISTOTIEDOT	
KARTTA- JA KUVALUETTELO	
KARTAT JA KUVAT	

JOHDANTO

Oulun yliopiston arkeologit tekivät kaivaustutkimuksia Suomussalmen Ämmänsaaren TB:n rannan asuinpaikalla 7.-18.6.1999 välisenä aikana. Kohde sijaitsee Ämmänsaaren taajaman itäpuolella Kiantajärven etelärannalla (ks. kartta 1). TB:n rannaksi nimitetään noin 900 m pitkää rantakaistaa, jonka länsipää on 100 m Ämmänhaarasta itään ja itäpää Ruottuspuron tienoilla. Asuinpaikkapinta on leveydeltään 40-50 m. Nyt tehty tutkimus kohdistui asuinpaikan itäosaan nykyisen uimarannan ja venelaiturin seutuville.

Tutkimus oli jatkoa Oulun yliopiston edellisvuonna käynnistämälle tutkimukselle. Kohdetta on kuitenkin tutkittu aiemmin useampaankin otteeseen, ja alueelta on tehty merkittäviä irtolöytöjä. Asuinpaikan laajuus, topografia ja löydöt käyvät ilmi Helena Taskisen vuosien 1985 ja 1986 tutkimusten kaivauskertomuksista. Tuolloin alueella tehtiin myös fosforikartoitus. Nyt tehty tutkimus oli Oulun yliopiston yleisen arkeologian opetuskaivaus, jossa kaivaus- ja dokumentointitehtävissä toimi kaikkiaan 12 opiskelijaa. Heidän lisäksi kaivauksille osallistui 17 Suomussalmen lukion oppilasta viikon mittaisen arkeologian kurssin tiimoilta. Vastuullisena johtajana toimi professori Milton Nuñez ja kenttäjohtajana FL Jari Okkonen.

Tutkimuksessa käytettiin edellisvuonna luotua pääilmansuuntien mukaista koordinaatistoa, jossa runkolinjan lähtöpisteenä toimi jo aiemmissa tutkimuksissa käytetty valtakunnallinen korkeuskiintopiste (kp 2). Tämän pisteen koordinaateiksi oli määritelty $x=100$; $y=1000$. Koordinaatisto asetettiin neulapohjoisen suuntaiseksi. Kiintopisteen korkeutena käytettiin Taskisen vuoden 1986 tutkimuksessa ilmoittamaa arvoa 202,43 m mpy. Tämän lisäksi käytettiin toista korkeuskiintopistettä, joka sijaitsi tutkimusalueen kolme itäpuolelle (kp 3, 201,85 m mpy.). Lisäksi alueen kaksi itäpuolella ollutta sementtistä rajamerkkiä käytettiin korkeuskiintopisteenä (pyykki n:o 4, 200,05 m mpy.). Kaivausalueet merkittiin paalujen lisäksi naruilla ja rautapuikoilla.

Asuinpaikan itäosaan venesataman ja paikoitusalueen länsipuolelle tehtiin kaksi pienialaista tasokaivausaluetta (ks. kartta 2). Kummassakin tapauksessa jatkettiin edellisvuonna avattuja alueita. Kaivausaluetta 2 laajennettiin sekä itään, etelään että länteen. Kaivausalueen 3 kohdalla laajennukset sijoitettiin itä- ja pohjoispuolelle. Alueen 2 laajuus oli 54 m² ja alueen kolme 16 m². Kaikkiaan tutkitun pinta-alan laajuus oli yhteensä 70 m². Kaikki kaivettu maa seulottiin 8x8 mm seuloilla.

Kaivausten johtajan ja kenttäjohtajan palkkakustannuksista vastasi Oulun yliopisto. Suomussalmen kunta tuki tutkimusta majoittamalla kaivausryhmän koulun asuntolaan. Jälkityöt ja raportin valmistelu on tehty Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa.

TUTKIMUSALUEET

ALUE 2

Koko 54 m². Koordinaatit: $x=150-160$; $y=961-972$. Kasvillisuus on lähinnä puolukkaa ja kanervaa. Kaivausalueen poikki itä-länsi -suunnassa menee polku, jolla ei kuitenkaan näyttäisi olleen häiritsevää vaikutusta maannokseen. Maanpinta viettää loivasti järveen (ks. kuva 1). Korkein kohta on lounaisosassa ja matalin koillisnurkassa. Korkeusero on 70 cm. Koillisnurkka on noin 3 m päässä vesirajasta ja puolentoista metrin päässä rantatöyrästä.

Maaperä on kivistä moreenia maalajin ollessa enimmäkseen karkeaa hiekkaa. Kiviä on koko alueella runsaasti. Erityisesti länsiosa on erittäin kivinen. Muutamia suuria lohkarkeitä on myös tutkimusalueen itäosassa aivan vuoden 1998 tutkimusalueen rajan tuntumassa. Ainoastaan itäreunan ruudut ovat vähäkivisiä. Koko alueella oli havaittavissa normaali podsolimaannos, eli turpeen alla oli huuhtoutumiskerros (E-horisontti) ja sen alla puolestaan rikastumiskerros (B-horisontti). Kaivaus suoritettiin tasokaivauksena, jossa pintaturpeen poiston jälkeen maata poistettiin yhdessä kaivauskerroksessa noin 10 cm verran. Erittäin kivisessä koillisosassa (ruudussa $x=158-160$; $y=961-963$) ensimmäinen kerros jäi 5 cm paksuksi. Poistettu kerros käsitti lähinnä huuhtoutumiskerroksen. Keskellä sijainnut edellisvuoden kaivausalue puhdistettiin ja sen kaivamista jatkettiin kun muu alue oli saatu samaan tasoon. Tämän jälkeen koko alueelta poistettiin vielä 5 cm kaivauskerros (ks. kuva 2). Kivisen maaperän vuoksi kaivauskerrosten paksuuden pitäminen sovituna tuotti vaikeuksia. Paksuudet vaihtelivat kaivausalueen eri osissa.

Palaneita kiviä esiintyi koko alueella tasaisesti, eikä niiden levinnässä ole huomattavissa keskittyymiä. Vähäkivisemmässä itäreunassa huuhtoutumiskerros näyttäisi olevan ohuempi (ks. kartta 3). Liesirakennelmia ei havaittu. Myös edellisvuonna havaittuja punamultaläiskä tai muita ihmisen toimintaan liitettäviä anomaliaita ei havaittu.

Löydöt otettiin pääsääntöisesti talteen 2×2 m ruudun tarkkuudella. Runsaimmin edustettu löytöryhmä alueella olivat kvartsi-iskokset, kaikkiaan 940 kpl. Kaapimia löytyi 8 ja ytimiä 2 kpl. Pii-iskoksia löydettiin 2 kpl. Löydöt jakaantuvat ryppäisiin - kaivausalueen eteläosan jäädessä kaikkein vähälöytöisimmäksi (ks. kartta 4). Kivilajiesineen katkelmia alueelta on ainoastaan kaksi. Merkillisimmät löydöt tutkimusalueelta ovat jo ensimmäisestä kerroksesta löytynyt pieni ruostunut rautapala ja alimmasta kolmannesta kerroksesta löytynyt kuonan kappale (KM 31529:9 ja 34). Ainakin jälkimmäistä on pidettävä selvästi muun esihistoriallisen löytöaineiston kanssa samaan kontekstiin kuuluvana. Kaivauksen päätteeksi alue peitettiin turpeella ja maalla.

ALUE 3

Koko 16 m^2 . Koordinaatit: $x=167-175$; $y=876-880$. TB:n rannan asuinpaikan itäisen osan länsireunaan tehtiin vuonna 1998 pieni tutkimusalue. Vuonna 1999 jatkettiin aluetta pohjoiseen ja itään yhteensä neljän kaivausruudun verran. Kasvillisuus kohdassa on lähinnä puolukkaa ja sammalta. Maanpinta viettää loivasti pohjoiseen. Järven rantaan on matkaa vajaat 20 m.

Maaperä on moreenia maalajin ollessa enimmäkseen karkeaa hiekkaa ja keskihiekkaa. Kiviä esiintyi erityisesti laajennuksen pohjoisosassa – eteläosassa niitä oli vähänlaisesti (ks. kuvat 3 ja 4). Koko alueella oli havaittavissa normaali podsolimaannos eli yhtenäinen huuhtoutumiskerros (E-horisontti), sen alapuolinen rikastumiskerros (B-horisontti) ja kellertävä pohjamaa (C-horisontti). Kaivaus suoritettiin tasokaivauksena, jossa pintaturpeen poiston jälkeen maata kaivettiin kahdessa kaivauskerroksessa noin 20 cm. Lisäksi pohjoisemman laajennuksen etelälaidasta ($x=171-172$; $y=876-878$) kaivettiin ylimääräinen kolmas kerros leikkauspiirrosta varten.

Ihmisen toimintaan liittyy alueella useampana pienenä laikkuna esiintynyt hiilipitoinen maa (ks. kartta 5). Palaneita kiviä esiintyi erityisesti pohjoisruudussa kohdassa $x=172,5$; $y=877,5$, mutta ne eivät muodostaneet mitään rakennetta. Pohjoisosan pohjoispäässä oli pieni alue

sekoittunutta maata, joka liittyyne Helena Taskisen vuosina 1985-86 tekemään koekuopitukseen.

Löydöt otettiin pääsääntöisesti talteen 2x2 m ruudun tarkkuudella. Runsaimmin edustettu löytöryhmä alueella olivat kvartsi-iskokset, kaikkiaan 1041 kpl. Kaapimia löytyi 9 ja ytimiä 3 kpl. Palanutta luuta löydettiin ainoastaan 3,65 g, ja sen levintä keskittyi tyystin eteläisen laajennuksen eteläosaan. Kivilajiesineen katkelmia löydettiin kaksi. Ensimmäisestä kerroksesta löydettiin pohjoisosan laajennuksesta rautamalmikappale (KM 31529:71). Ottaen huomioon alueen myöhemmän intensiivisen käytön ja läheisen pellon vaikutuksen, ei löydöllä liene esihistoriallista merkitystä. Löytö lienee luokiteltavissa samaan kategoriaan pintamaan poistossa turpeen seasta löydetyn kranaatinsirpaleen kanssa. Eteläisen laajennusruudun eteläosasta löydettiin mahdollinen kvartsinuolenkärjen katkelma (KM 31529:47). Löydöt jakaantuvat ryppäisiin - kaivausalueen pohjoisosan jäädessä kaikkein vähälöytöisimmäksi (ks. kartta 6). Kaivauksen päätteeksi alue peitettiin turpeella ja maalla.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kaivauslöydöt ja havainnot eivät oleellisesti tuoneet uutta tietoa TB:n rannan asuinpaikan luonteesta. Kyseessä on pitkän aikaa, ilmeisesti kivikaudesta rautakaudelle, käytössä ollut asuinpaikka. Huomattava on, ettei tutkimuksissa löydöistä huolimatta havaittu merkkejä kiinteistä rakenteista. Kummallakin tutkimusalueella löydöt näyttäisivät keskittyvän aivan pintamaahan.

13.12.2000

Jari Okkonen

Taulukko TB:n rannan löydöistä vuonna 1999

kaapimet	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	6	1	1	8
alue 3	9	-	-	9
				17
ytimet	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	1	1	-	2
alue 3	3	-	-	3
				5
muut kv. esineet kpl.	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	1	1	-	2
alue 3	1	-	-	1
				3
iskokset kpl.	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	463	427	50	940
alue 3	980	56	5	1041
				1981
iskokset g	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	1112,02	227,18	96,2	1435,4
alue 3	2098,84	143,63	2,58	2245,05
				3680,45
palanut luu g	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	-	-	-	0
alue 3	3,65	-	-	3,65
				3,65
kivilaji-isk.	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	-	-	-	0
alue 3	3	7	-	10
				10
kiviesin. tai katk. kpl.	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	2	-	-	2
alue 3	2	-	-	2
				4
muut löydöt	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	1	-	1	2
alue 3	1	-	-	1
				3
pii-iskokset kpl.	1. krs.	2. krs.	3. krs.	yhteensä
alue 2	2	-	-	2
alue 3	-	-	-	0
				2

ARKISTOTIEDOT

SUOMUSSALMI, ÄMMÄNSAARI, TB:N RANTA [103]

Esihistoriallisen asuinpaikan tutkimus 7.6.-18.6.1999. STB-99.

Kunta: Suomussalmi
Kylä: Ämmänsaari
Maanomistaja: Suomen valtio
Peruskartta: 4422 07 ÄMMÄNSAARI – 4422 10 ALANTEENJÄRVI
Koordinaatit: x=7198 32, y=4449 94 (länsipää), x=7198 15, y=4450 14 (itäpää), z=199,70-201,50
Kiintopisteet: KP 2 valtakunnallinen kiintopiste pultti kivessä, z=202,43 (Taskisen mittaus v 1986). KP 3 maakivi kaivausalueen 3 itäpuolella, z=201,85 (mitattu edellisestä).
Arkistoaineisto: M. Huurre, kaivaus 1977 (KM 20788:1-120)
M. Perkko, kaivaus 1978 (KM 20417:1-268, 20418:1-64)
H. Taskinen, koekaivaus 1985 (KM 23058:1-84)
H. Taskinen, koekaivaus 1986 (KM 23329:1-319)
J. Okkonen, kaivaus 1998 (KM 31396:1-178)
Aiemmat irtolöydöt: KM 20046:1-2, 20788, 21740, 22060, 22931:1-2.
Löydöt: KM 31529:1-79
Dokumentaatio: kaivausdiat: 87 (23103-23175, 23335-23348)
Värinegatiivikaivauskuvat: 57
Kartat: 22

KARTTA- JA KUVALUETTELO

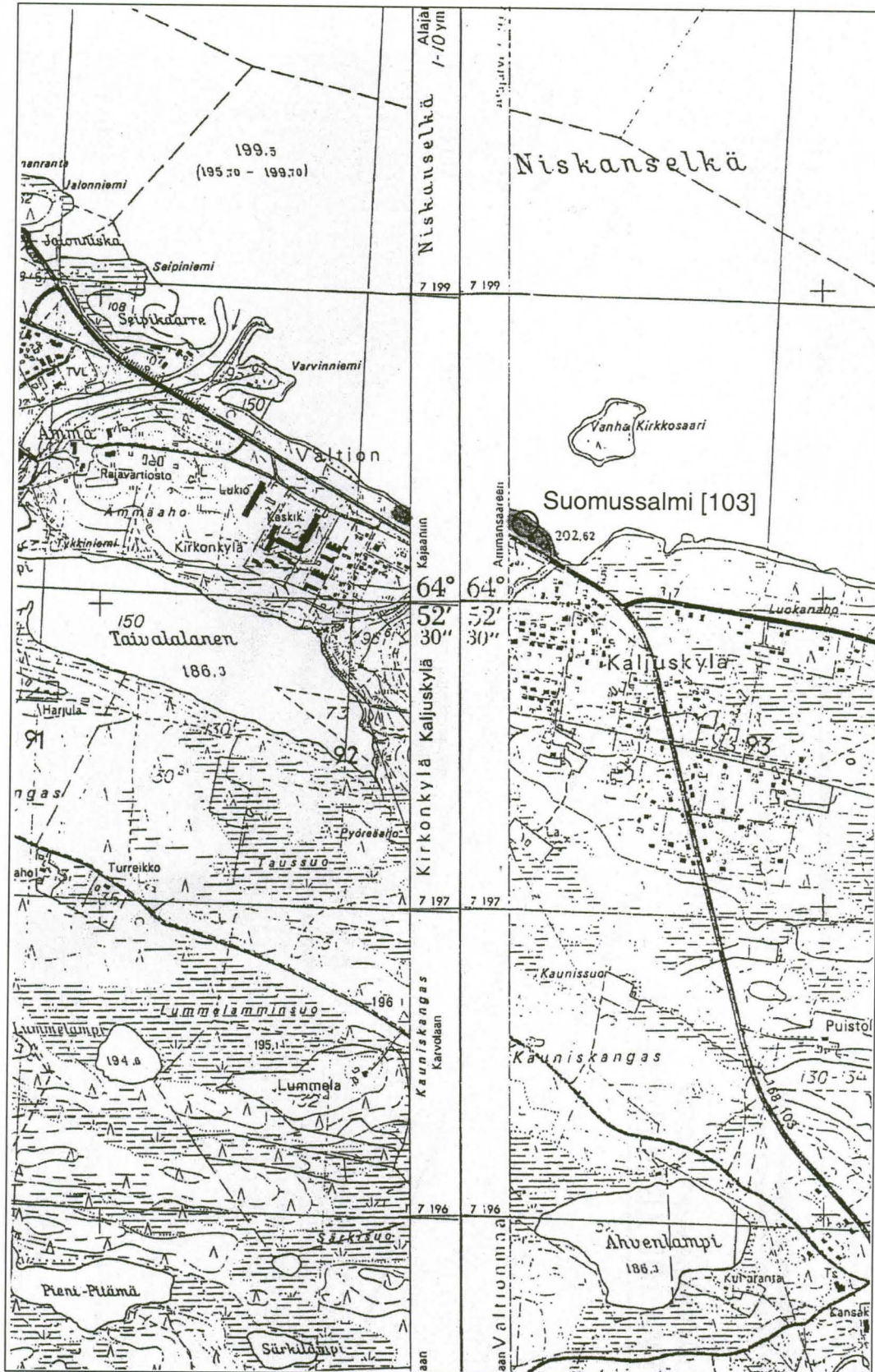
Kartat

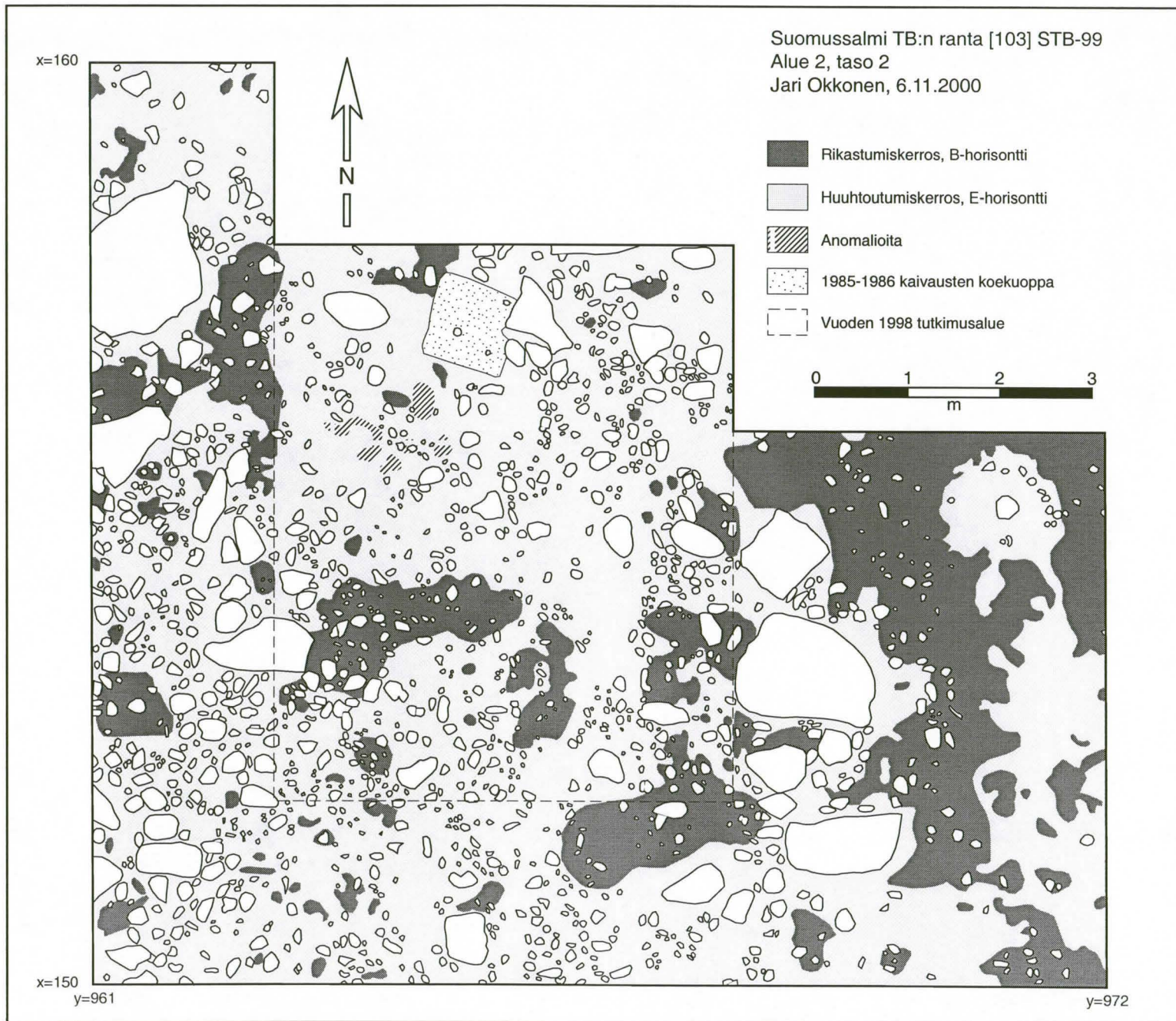
1. TB:n rannan sijainti. Kopio peruskartasta 1:20 000.
2. Yleiskartta TB:n rannan tutkimusalueesta.
3. Alue 2. Tasokartta, taso 2.
4. Alue 2. Löytökartta.
5. Alue 3. Tasokartta, taso 2.
6. Alue 3. Löytökartta.

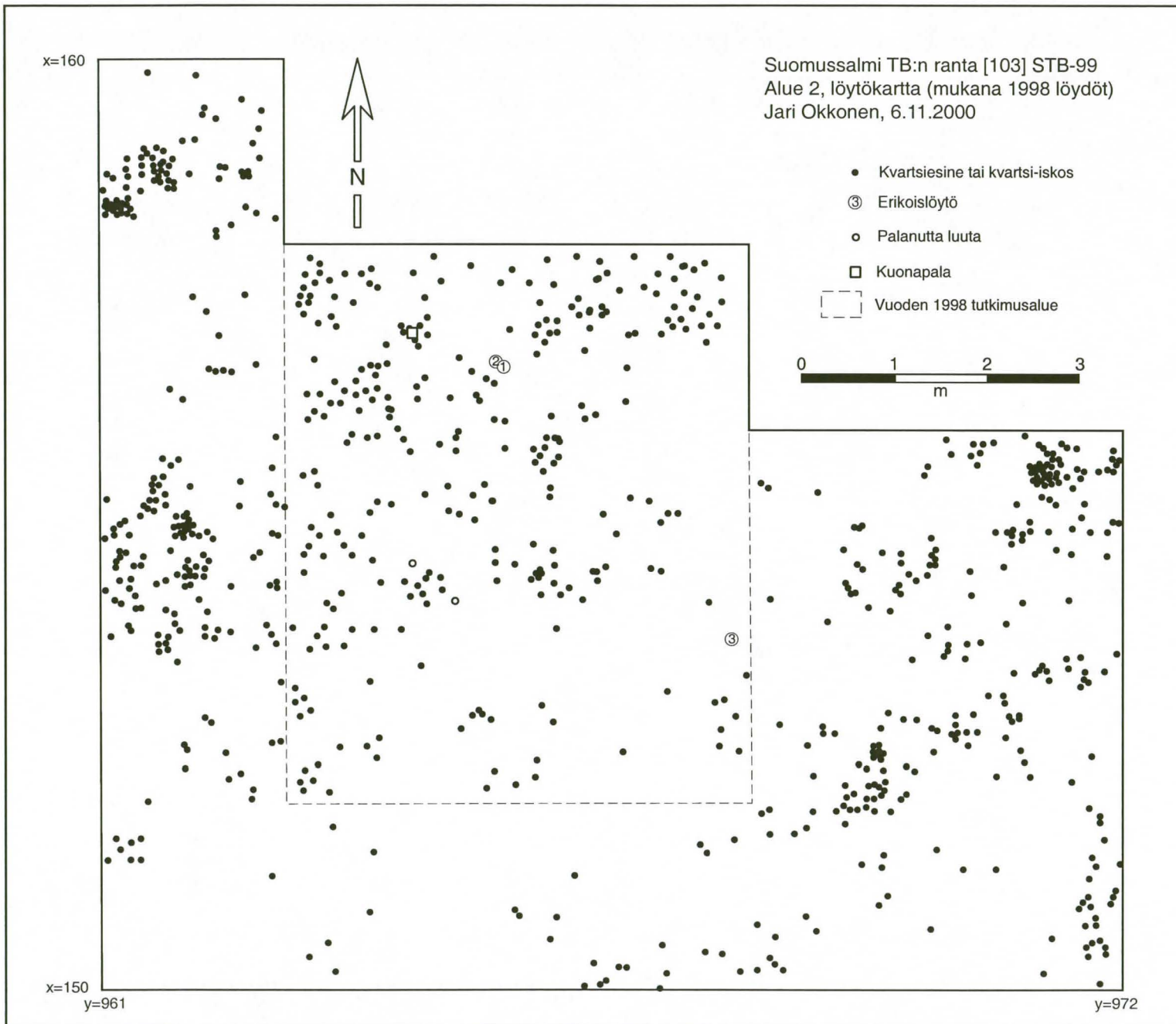
Kuvat

1. Alue 2, taso 1. Kuvattu idästä.
2. Alue 2, taso 2. Kuvattu länsilounaasta.
3. Alue 3, eteläosa, taso 1. Kuvattu etelästä.
4. Alue 3, pohjoisosa, taso 1. Kuvattu pohjoisesta.

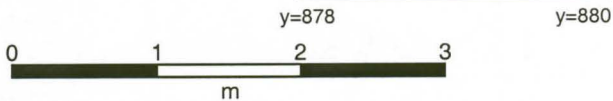
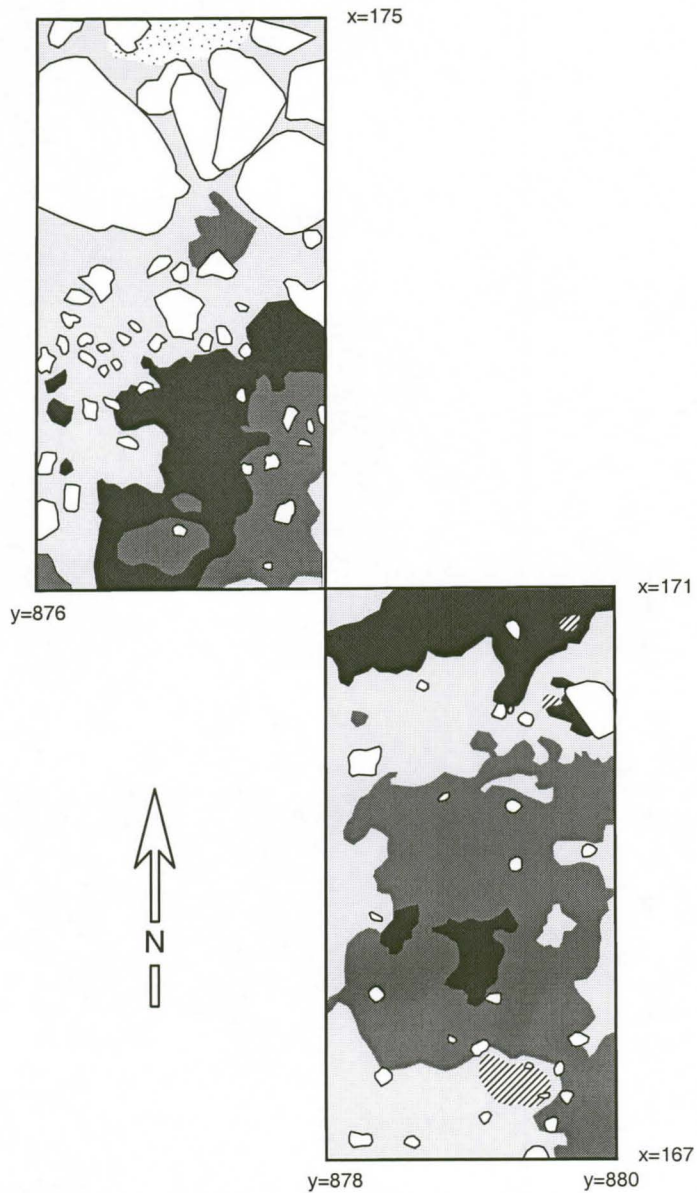
Kartta 1
 Ote peruskartasta 1:20 000

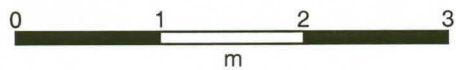
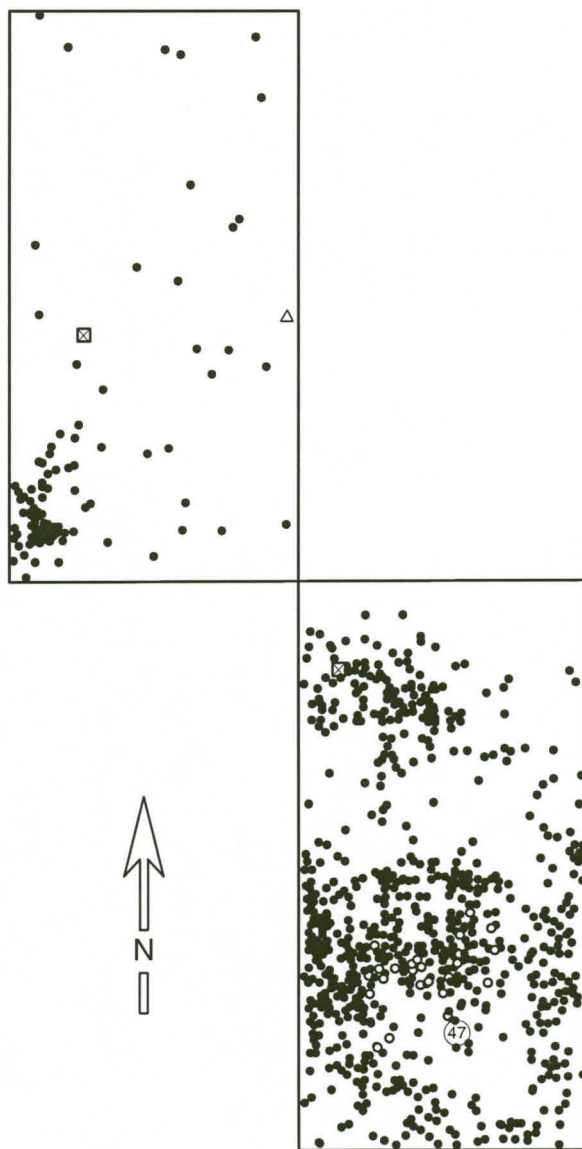

Suomussalmi TB:n ranta [103] STB-99
 Alue 3, taso 2
 mk 1:50
 Jari Okkonen, 30.11.2000

- Rikastumiskerros, B2-horisontti (7,5YR 4/6)
- Rikastumiskerros, B1-horisontti (5YR 5/8)
- Huuhtoutumiskerros, E-horisontti (10YR 7/1)
- Hiilipitoinen maa
- Sekoittunut kerros (10YR 6/3)

Suomussalmi TB:n ranta [103] STB-99
 Alue 3, löytökartta
 Jari Okkonen, 1.12.2000

- Kvartsiesine tai kvartsi-iskos
- ④7 Kvartsi nuolenkärjen katkelma
- Palanutta luuta
- △ Rautamalmin kappale
- ☒ Kivilajiesine tai sen katkelma

Kuva 1

Alue 2, taso 1. Kuvattu idästä.

Kuva 2

Alue 2, taso 2. Kuvattu länsilounaasta.

Kuva 3

Alue 3, eteläosa, taso 1. Kuvattu etelästä.

Kuva 4

Alue 3, pohjoisosa, taso 1. Kuvattu pohjoisesta.